

dienst geschiedt, ook op heilig terrein met dezen zinlijken trek en deze wereldsche neiging een *compromis*, dan streelt men wel de zinnen, en kan, langs den weg der zinnen, ook wel het religieus gevoel prikkelen, maar de geest wordt daarbij bedwelmd, hij wordt gebonden in stee van vrij, en de dienst des Heeren wordt in vormen gewikkeld, die de zedelijke energie verslappen. De uitkomst toont dan ook, dat bijna alle volken, die aldus de Christelijke religie in doeken en windselen hebben gewonden, zedelijk verslapt en in hun energie gebroken zijn. Spanje en Portugal, heel Zuid-Amerika en Mexico, Italië en ten deele zelfs Frankrijk, kunnen van verre de vergelijking op dit punt met Pruisen, Engeland en de Vereenigde Staten niet doorstaan. Zelfs heel de Oostersche kerk is voor den Islam, niettegenstaande de valsche eenzijdigheid van den Islam, op dit punt bezweken. Een slotbemerking, die daarom hier ter plaatse is, omdat juist aan dit gebod de bedreiging is toegevoegd, „dat God de misdaden der vaderen bezoeken zal aan de kinderen tot in het derde en vierde geslacht”; een profetie alzoo, dat de verzaking van dit gebod haar na-
deelige en noodlottige uitwerking zal hebben op de geheele ontwikkeling der geslachten en op de toekomst der volken. Niet natuurlijk alsof de kunst ons verboden zou zijn, noch ook alsof het oprichten van een beeld op zichzelf zoo fataal gevolg zou hebben; maar overmits dit inhalen van de beelden in de kerken vanzelf tot hun *vereering*; de vereering der beelden vanzelf tot *heidensch* misbruik leidt; en dit zondige toegeven aan de zinlijke neiging onzer natuur ook in het heilige de kracht breekt van het *geestelijke* medicijn, dat ons in de Christelijke religie geboden wordt.

De opzichzelf schoone poging, die Rome waagde, om *de theorie* zuiver te houden, bewijst slechts, hoezeer men zelf het gevaar van *afdeling* op dit punt inziet; en het mislukken van de poging om de theorie over *de praktijk* te doen heerschen, bewijst onder alle volken, hoe doelloos het opwerpen van dammen en dijken is, zoodra we een stroom in gang brengen die gedreven wordt door den adem van een onheiligen, wjl zinlijken, geest.
